

Het weer en weertekens

Tegenwoordig horen we elke dag en elk uur de weerberichten door de radio, of kijken we op het weerglas (barometer). Hoe geheel anders was dat in mijn jonge jaren, toen we alles van de weertekens, de stand van de maand, en de windrichting, probeerden te ontdekken.

Onze Grootvader (Marsman) was wat men noemt een echte weerprofeet. Elke morgen en avond moest hij even in 't weer kieken, (welk weer hij verwachtte). Zo begin Maart gebeurde het vaak dat de hele Noordelijke hemel, meestal zo na tweedonker, verlicht was met prachtige uitschietende stralen, het Noorderlicht. Dan zei Grootvader, dat er droog weer kwam met nachtvorst.

Het was in 1911, ik was toen vijf jaar, dat Vader en Grootvader op een avond, ik meen dat het begin Maart was, naar de Venneman wilden praten, zoals de mannen veelal bij winteravond bij elkaar kwamen. Ze waren net buiten toen ze even terug kwamen, om te vragen of we de startsterne (komeet) nog wilden zien. Laag aan de hemel in het Westen zat die ster met een brede lange staart. Ik heb het nooit weer gezien. Men zei dat het tachtig jaar duurde, voordat de komeet weer zichtbaar was.

De mensen zeiden toen dat een dergelijk natuurverschijnsel oorlog en rampen voorspelde, en het leek er veel op toen in 1914 de wereldoorlog uitbrak.

Omdat vroeger toen er nog geen kunstmest was, was er zoveel aan het weer was gelegen, veel en veel meer dan nu. Men leefde met de natuur mee. Men zei altijd: "Woar den twintigsten Meert de wind steet, doar steet e het hele vuurjaar."

Als het dan lange tijd schroa (schraal) weer bleef, dan was het: "Wanneer zal er nog wat kommen (groeien)." Men verlangde na zo'n schrale droge periode naar een buitje regen uit het Westen, want uit het Noorden kwam meestal stofregen, en zei men: "Noorderstof kloart wier of." Maar ook moest er niet te vroeg onweer komen, want "Donder duur de kale beume (bomen) gif un schroa vuurjaar." Maar als dan na een tijd van hoalen (droog schraal) en spierlingbuien (hagelbuien) het weer omsloeg, in geil (groeizaam) weer, dan zei men vaak: "Het regent kloar grus en wilde eendeneier." En "Het grus broest de grond ut. Het is net of het weer ut Den Haam kump." Vader zei dan: "Het is dankbaar weer." Men was echt dankbaar voor zulk groeizaam weer.

Ook keek men veel naar de maan. Als het meuntje op de rugge lag kreeg men ook vaak bluisterig, voel weer. Een zonne of moane klipse bracht ook nooit wat goeds. Als het maandagsmeuntje was (nieuwe maan op maandag), dan was het wel helemaal mis. Het spreekwoord was: "Aan enigst kind en maandagsmeuntje, is niks an gelegen." Ook een moanenkring bracht niet veel goeds, maar om de zon was nog veel erger. Moeder zei altijd: "Een kring om de maan, die kan vergaan, maar een kring om de zon, daar schreien vrouw en kinderen om (storm op zee)." Als het lang verwierd weer (regenachtig buig) bleef, dan zei men: "Het weer is helemaal van de kok (van de kook). Als men zei: "De koe moeit", (dan zette een koe de neus op het grondholt, en deed niets dan snuiven, en dat heb ik vaak gezien) kreeg men vaak, storm of verwierd weer. Morgenrood voorspelde regen, en avondrood mooi weer. Morgenrood, brengt water in de sloot, maar avondrood brengt mooi weer aan boord.

Grootvader zei altijd: "Als de specht lacht, krijgen we regen."

Ook moest het vuur niet gloeien onder aan de pot boven het vuur.

Als 's avonds laat de haan kraaide kreeg men ook regen en zei men: "Morgen ander weer, of dezelfde hane neet meer." En als de hoender (kippen) zo opvlogen was ook niet best. Als het steentje (tegeltje achter de vuurhaard) zo blond was, dan was dat vlak voor regen.

Als de rook uit de schoorsteen dale slut (naar beneden sloeg) voorspelde dit regen. Steeg ze daarentegen recht de lucht in, dan kreeg men mooi weer.

Ook als het vuur de moane hen jacht (wolken voor de maan langs joegen) was het verwierd in de lucht.

Als Grootvader zei: "Wie kriegt regen, de zonne krup in un nus," bedoelde hij dat tegen zonsondergang, de zon verdween achter een wolkenbank aan de horizon.

Als er een bijzonne (zonneteken in de wolken) aan de Zuiderkant van de zon zat, was gaf dat regen, en aan de Noorderkant gaf droogte.

Als men het spoor (trein) in Deventer over de spoorbrug duidelijk kon horen, bleef de wind Westelijk. De trein kon men bij ons vroeger duidelijk horen als die over over de oude spoorbrug reed. Dan was het heurig (men kon ver horen).

Als er windveren aan de lucht zaten (streperige hoge wolken) gaf dat wind, en schapewolkjes steurig (rustig) weer. Dit gold ook bij lopende wind (veranderlijk).

Grootvader zei altijd: "Ut het Oosten regent het dree uur of dreedage of elf dage". Als het regende en de zon scheen, was het: "Zunneschien en regen, morgen weer regen."

Men zei weleens: "Als 't regent en de zonne schient, bakt de duvel pannekooke." Ook sprak men weleens van grienderig weer, maar wat men daar mee bedoelde weet ik niet. Voor de elfde, twaalfde en dertiende Mei was men beducht (de ijsheiligen), want dan vroer het 's nachts, evenals met de Deventer karmswekke (eerste week in Juni). In de week van Hemelvaartsdag kwamen er altijd onweersbuien. Met Pinksteren was het altijd winderig.

Met de langste dag veranderde meestal het weer. Men zei men vaak: "Vuur Sunt Jan (25 Juni) bid e wij um regen, noa Sint Jan kump ze ongelegen," want met Peter en Pauw (H. Petrus en Paulus 29 Juni) begon men aan de hooibouw. Het kon ook geducht droog en warm zijn, maar men had altijd eerbied voor Gods natuur en Schepping. Men zou bij ons nooit spreken van laffe hitte, of smerige koude, en zou men donder en bliksem nooit nodeloos uitspreken.

Als na een tijd van droogte, het zout nat was of bij de zoerkool de pekkel boven stond, of het roet uit de schoorsteen viel, of het gras al nat was van dauw eer de zon onder was, of het zo blauw was in de busse, (wazig in de bossen), dan kwam er regen.

Als het 's zomers zo moezerig en dof (benauwend warm), de zwaelfkes (zwaluwen) zo laag vlogen, de vliegen zo ondeugend waren, en er geile kuppe (onweerswolken) aan de lucht zaten, dan voorspelde dat schoers (onweer). Als dan de maan opkwam, dan gebeurde het wel dat Grootvader zei: "Het meuntje likt het wier of," en dat er niet van kwam, maar zei hij, als er een schoer kump als de moane er zit, is het un zwoar schoer, en als dan het schoer over was, en Grootvader keek in 't weer, was het wier steernen

kloar (de sterren zichtbaar). Als wij 's zomers aan het hooien waren, dan gebeurde het vaak dat er een windoare kwam (draaiwind) en het hooi uit elkaar stooft en soms tientallen meters de lucht in werd gezogen. Grootvader zei altijd: "Komt die uit het Zuiden, dan is het tegen regen, en uit het Noorden tegen droogte."

Op maandag 14 Juli j.l. werden de Waterhoek en de Vlishoek bij Holten getroffen door zeer krachtig natuurgeweld. Er werd veel schade aangericht aan landbouwgewassen en bomen werden ontworteld door krachtige wind. Zwarte hagel en stukken ijs vielen uit de lucht.

Een veel en veel ernstiger ramp trof op 10 Augustus 1925 het stadje Borculo, toen een onweer met cycloon daar vrijwel alles verwoestte.

Het was een mooie warme Augustusdag, toen na de middag een onweer in het Zuidwesten op kwam zetten met een vuile gele lucht, maar hier viel het onweer nog wel mee. Omdat er nog geen radio en dagbladen waren, hoorden wij van de ramp niet eerder als de volgende avond, toen Vader met de andere burens naar de Grote Schaars was geweest, hen boan uitzetten, Tunsoom was overleden. 's Zondags zijn we er op de fiets naar Borculo geweest. We hebben de verschrikkelijke ramp gezien, hoe dikke bomen als lucifers waren afgeknapt en huizen vernield. De kerktoren lag in een akker bieten achter de kerk. Het zag er zwart van het volk. Overal collecteerde men voor de slachtoffers. Zoiets vergeet je nooit weer. Tegenwoordig hoor je dergelijke rampen direct door de radio, waar je vroeger niet eens van hoorde.

Vader heeft vaak verteld, dat toen hij nog bij Holterbroek was, ze in het sumpel aan het grasmaaien waren, ze naar huis moesten, toen er een schoer kwam opzetten. Na de bui gingen ze terug en ze zagen dat er honderden kleine visjes in het gras lagen. Deze waren natuurlijk ook ergens door een cycloon met water opgezogen en wie weet hoe ver door de lucht vervoerd.

Van de hondsdagen, 19 Juli tot 19 Augustus, zei men altijd: "Zoals je er in gaat, ga je er ook weer uit."

Men was oprecht dankbaar als de hooi en graanoogst goed was gelukt. Dan zong men 's zondags van harte en brede lange uithalen in de kerk van Psalm 65 vers 9:

*De velden zijn bedekt met kudden,
de dalen zijn bekleed,
met halmen die van zwaarte schudden,
en lonen 's landsman zweet.
Zij juichen elk op zijn wijze,
Uw eer klimt uit het stof,
zij zingen Uwen naam ten prijze,
Uw goedheid en Uw lof.*

Als het Allerheiligen (1 Nov.) was, zei Grootvader altijd: "Allerhilgen, krup de zomer in de wilgen". Met het mooie weer was het dan gedaan. Vaak kwam er regen, en drek (modder) wegen, met af en toe een vorstje, ook wel mistig, en dan zei men: "Mist brengt vorst in de kist." Er viel wel eens sneeuw, dan zei Vader: "Als de eerste sneeuw versmelt, komt er zelden vorst in 't veld." Ook zei men weleens: "Sneeuw in 't slijk, binnen drie dagen vorst aan de dijk." Meestal was in de herfst fiesterig weer. Maar de winter bracht ons vaak veel vreugde met ijs, sneeuw en jachtsneeuw, en korte dagen.

Met Drie Koningen (6 Januari) zei men altijd, worden de dagen weer een hanentrad langer, maar als de dagen beginnen te lengen, begint de winter te strengen.

Van Lichtmis (2 Febr.) zei men: "Lichtmis donker, de boer een jonker, en Lichtmis helder en klaar, geeft een goed bijenjaar."

Van Sint Peter (22 Febr.) was het: "St. Peter brekt de brugge (ijs) of hij legt er ene."

Zo was het weer vroeger jaren van grote betekenis, en kon vaak hongersnood ten gevolge hebben. Thans vergeten wij zo dikwijls dat alles van de Goede Gever aller dingen komen moet, ook nu nog.